

QO'YLARNING BRADZOT KASALLIGI QO'ZG'ATUVCHISINING ETIOLOGIYASI

Ergashev Nodir Baxodirovich

Tayanch doktorant, Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Toshkent filiali

Mengliyev G'ayrat Akromovich

Ilmiy rahbar, v.f.n., Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Toshkent filiali

Annotatsiya

Ushbu maqola qo'ylarda bradzot kasalligini tashxislash va oldini olish haqida ma'lumot beradi. Bu o'z navbatida, fermer xo'jaligi mutaxassislariga kasalliklarni aniqlash, davolash va oldini olish imkonini beradi.

Аннотация

В данной статье представлена информация о диагностике и профилактике болезни браздо у овец. Это, в свою очередь, позволит специалистам фермы диагностировать, лечить и предотвращать заболевания.

Summary

This article provides information on the diagnosis and prevention of bradzot disease in sheep. This, in turn, will allow farm specialists to diagnose, treat and prevent diseases.

Kalit so'zlar: bradzot, Clostridium septicum, Clostridium oedematiens, anaerob, Kitt-Tarozzi

Mavzuning dolzarbligi. Respublikamizda chorvachilikni jadal rivojlantirish va rentabelli sohalardan biriga aylantirish, aholi turmush darajasini yaxshilash, ichki bozorni go'sht, sut kabi hayotiy muhim oziq-ovqat mahsulotlari bilan barqaror to'ldirishning muhim omili sifatida rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Veterinariya fani va amaliyoti oldiga - shaxsiy yordamchi dehqon va fermer xo'jaliklariga qarashli chorva mollarining kasalliklariga qarshi kurashish va davolashning hamda hayvonlar mahsuldorligi va reproduktiv xususiyatlarini yaxshilashning samarali va kamchiqim usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish orqali mahsulotlar tannarxini kamaytirishga erishishdek dolzarb vazifalar qo'yilgan. Adabiyot ma'lumotlarining tahlili va shaxsiy kuzatishlardan shu narsa ma'lum bo'ladiki, Respublikamizning chorvachilik fermer xo'jaliklarida xususan qo'ylarda bradzot kasalligi tabiiy sharoitda qo'ylar zoti va jinsidan qat'iy nazar kasallanaveradi hamda yashin tezligida

va o'tkir kechadi. Shu boyis kasallikka barvaqt diagnostika qilish, samarali davolash hamda oldini olish chora-tadbirlari o'z vaqtida olib borilishi lozim.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi. Bradzot kasalligini ingichka, harakatchan tomonlari egilgan, sporali, zahar hosil qiluvchi, grammusbat anaeroblardan *Clostridium septicum* va *Clostridium oedematiens* ajratiladi. Qo'zg'atuvchini faqat yangi o'lgan hayvon o'ligidan ajratish mumkin. Bu mikroblar kislorodsiz muhitda ko'payadi. Tashqi muhitda va hayvon organizmida (qorin, ichakda) ko'p bo'ladi. Mikroblarning hammasi spora hosil qilib, tashqi muhit va kimyoviy moddalar ta'siriga chidamlidir. Tuproq, suv va tezakda uzoq vaqtgacha yashab ko'payish xususiyatiga ega. Bunday mikroblarni o'ldirish uchun kuchli kimyoviy moddalar (5%-li xlorli ohak, 5% ishkori, 5% formaldegid va karbol kislotalar aralashmasi) ishlatiladi. Lekin bu mikroorganizm ko'pincha oldingi ikkala mikrobnings ta'sir kuchini oshiradi. *Cl. septicum* qat'iy anaerob, 37°C da o'sadi. Kitt-Tarossi muhitida o'sadi va 16-24 soatda loyqalanib, gaz ajratib chiqaradi, 48 soatdan keyin bulon tinib, u cho'kmaga tushadi. Organizmda spora kam hollarda uchraydi, ko'pincha o'laksalarda bo'ladi. Seyssler muhitida gemoliz zonasini namoyon qilib o'sadi. Mikroblar gaz ajratib, quyidagi muhitlar (glyukoza, maltoza, fruktoza va h. k.)da fermentasiya hosil qiladi. Gliserin bilan manitni parchalamaydi. Kamdan-kam hollarda saxarozani parchalaydi. Ana shu xususiyatdan uni *Cl. septicum* va *Cl. chavoei* dan farq qilishda foydalaniladi. Chunki oxirgisi saxarozani har doim fermentasiya qiladi.

Cl. septicum o'ta kuchli toksin ajratadi, bu hol ayniqsa Marten bulonida ko'zga yaqqol tashlanadi. Toksinda to'rt xil komponent bo'ladi:

- Alfa toksin-nekrotik va gemolitik omil qo'zg'atadi (qo'ylar eritrositini gemolizga uchratadi).
- Beta toksin-kislorodolabil ferment-dezoksiribonukleaza, tez gemoliz sodir qiladi.
- Gamma toksin-ferment gialuronidaza.
- Delta toksin-kislorodolabil bo'lib, eritrositlarni lizis qiladi.

Cl. septicum tarkibida O va N antigen bor, ular o'z navbatida agglyutinini, presipitini, gemagglyutininlarni paydo qiladi.

Cl. oedematiens tayoqchasimon polimorf anaerobdir. Qattiq muhitlarda o'sganda donachasimon yuza hosil qilib, chetlari notekis bo'ladi. Kitt-Tarossi muhitida gaz hosil qilib o'sadi. Laboratoriya hayvonlari uchun o'ta patogen.

Cl. septicum yuqori faol ekzotoksin murakkab tarkibi, polimorfik, gram-musbat, harakatlanuvchi tayoq, 4-5 mikron uzunlikdagi, subterminal oval spora bilan sintezlanadi. Toksin kislotaga va enzimatik kazein gidrolizatidan tashkil topgan muhitda Marten bulonidagi (pH 7,6-7,8) madaniyat filtridan chiqarilishi mumkin. Toksin tarkibida yunon alifbosining harflari bilan belgilanadigan to'rtta eriydigan komponent mavjud: alfa toksin, beta toksin, gamma toksin va Delta toksin. Bradzotdan tushgan hayvonlarning jigar yuzasidan tayyorlangan zarbalarda ko'pincha filament shaklini aniqlash mumkin. Anaerob sharoitda zich oziq moddalar yuzasida yarim o'tkazgichli koloniyalar hosil bo'ladi, ular notekis qirrali qirralar

bilan hosil bo'ladi, gemoliz zonasi koloniyalar atrofida qon oqida paydo bo'ladi. Kitt-Tarozzi muhitida o'sish bulonning kuchli buluti va gaz hosil bo'lishi bilan tavsiflanadi. *Cl. septicum* kamida to'rtta ekzotoksinni ishlab chiqaradi.

Cl. oedematiens - katta tekis yoki bir oz kavisli gram-musbat harakatlanuvchi (*peritrich*) tayoq ($4-8 \times 1-1,5$ mikron); qattiq anaerob, havo kislorod ishtirokida katta oval subterminal sporlar hosil qiladi. Mikroob ko'pincha 3-5 yoki undan ko'p hujayralar zanjirlarida joylashgan. Zich muhitda yumaloq suvli shaffof kulrang koloniyalar hosil bo'ladi. Kitt-Tarozzi muhitida o'sish 48 soatdan keyin namoyon bo'ladi. Uning ozgina saxarolitik faolligi tufayli gaz hosil bo'lishi ahamiyatsiz. *Cl* ning to'rt turi mavjud. Har bir tur ma'lum eriydigan antigenlarni (toksinlarni) ishlab chiqarish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

Xulosa

Qo'ylarda bradzot kasalligi diagnostikasi va unga qarshi kurashish usullari borasida adabiyotlarni tahlil qilish va shaxsiy tadqiqotlarimiz bilan shunday xulosaga keldikki, bradzot yilning har qanday faslida uchrashini hamda kasallikning kelib chiqishida yaylovning kasallik qo'zg'atuvchisi bilan zararlanganligi katta ahamiyat kasb etayotganligi, kasallikga tez va aniq diagnoz qilish, kasallikni oldini olish borasida ko'plab usullardan amalyotada foydalanib keleniyotgani va davolash usullarini yanada takomillashtirib borilishi chorvachilik xo'jaliklarida iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. В.Н. Кисленко, Н.М. Количев, О.С. Суворина. Частная ветеринарная микробиология и иммунология. Часть.3 Частная микробиология.// М.Колос, 2007.S.75-92
2. Z.J.Shapulatoва. Mikrobiologiya. O'quv qo'llanma. //Toshkent,2013.169-171b
3. B.Sayitqulov, H.Salimov, A.Oripov, Q.Norboyev .Veterinariya mutaxasislari uchun qisqacha ma'lumotnoma. O'quv qo'llanma. //Toshkent,2015. 120-130-b
4. M.P. Parmonov, A.A. Qambarov. Epizootologiya. O'quv qo'llanma.// Toshkent,2006
5. <http://www.cnsnb.ru/AKDIL>. Польшковский М. Д., Браздот, в кн.: Болезни овец и коз, 3 изд., М., 1973; Ургуев К. Р., Клостридиозы овец, М., 1977.
6. <https://www.vidal.ru/veterinar/novosti/10329>
7. <https://scienceforum.ru/2015/> II Международная студенческая научная конференция Студенческий научный форум – 2015 Салахутдинова Д.И., Андреева А.В.